

**СЎЗ САНЪАТИ
ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ
4 ЖИЛД, 4 СОН**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
ИСКУССТВО СЛОВА
ТОМ 4, НОМЕР 4**

**INTERNATIONAL JOURNAL
OF WORD ART
VOLUME 4, ISSUE 4**

Бош муҳаррир:

Холбеков Муҳаммаджон

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Тўхтасинов Илҳом

ф.ф.д., доцент (Ўзбекистон)

Таҳрир хайъати:

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўғли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммаед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Юсупов Ойбек

масбул котиб, доцент (Ўзбекистон)

Главный редактор:

Холбеков Муҳаммаджон

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Тухтасинов Илҳом

к.ф.н., доцент (Ўзбекистон)

Редакционная коллегия:

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бокиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммаед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Юсупов Ойбек

отв. секретарь, доцент (Ўзбекистон)

Editor in Chief:

Kholbekov Muhammadjan

Doc.of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

Tuhtasinov Ilhom

Ph.D. Ass. Prof. (Uzbekistan)

Editorial Board:

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Yusupov Oybek

Ass. prof. (Uzbekistan) - Senior Secretary

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

47. Gazibekova Sohiba Yusupovna FITONIMLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI.....	5
48. Каххорова Гулрух Шавкатовна ЮКЛАМАЛАРНИНГ ГРАММАТИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	10
49. Исломов Икром Хушбоқович ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ МИЛЛИЙ КОРПУСИДА ГЕОГРАФИК ТЕРМИНЛАРНИ БЕРИШ МАСАЛАСИ.....	17
50. Хамидова Муборак Хафизовна ФРАНЦУЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА АНЕМОНИМ ВА МЕТЕРИОНИМЛАР.....	23
51. То'rayeva Zuhra Abdualim qizi NUTQIY AKT MAZMUNI VA "AYBLOV" NUTQIY AKTINING VENABITIV IFODASI....	31
52. Эрданова Зебинисо Абулкасиновна ЗАМОНАВИЙ ЛИНГВИСТИКАДА ИНСОН ВА УНИНГ ФАОЛИЯТИ АКС ЭТИЛИШИ...36	36
53. Sodiqova Yulduz Furqatovna LINGVISTIK VA ADABIY KOMPETENTSIYALAR SHAKLLANISHIDA BADIY MATN FILOLOGIK TAHLILINING O'RNINI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI...43	43
54. Khamraeva Z. Kh. COMPLEX SENTENCES IN ENGLISH LANGUAGE AND ITS CLASSIFICATION.....	48
55. Дилфуза Турдалиева АЛИШЕР НАВОЙИ АСАРЛАРИДА МАҚОЛЛАР ГРАДУОНИМИЯСИ.....	53
56. Khudoyorova Safura Tulkin kizi THEORETICAL BASIS OF COMPARATIVE STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE LINGUACULTURAL ASPECT.....	58
57. Namazova Manzura Urakovna AMIR XUDOYBERDI SHE'RLARINING DUNYO TILLARIGA TARJIMASI VA UNING ANAMIYATGA MOLIK JIHATLARI.....	64
58. Аззамов Ю.Р. ГАСТРОНОМИК КОМПОНЕНТЛИ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИНГ ЛИНГВОМАДАНИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	71
59. Мамарасулова Гулноз ИНГЛИЗ РОМАНТИЗМ ШЕЪРИЯТИГА ШАРҚ ОЛАМИНИНГ ТАЪСИРИ.....	79
60. Эрданова Зебинисо ЗАМОНАВИЙ ЛИНГВИСТИКАДА ИНСОН ВА УНИНГ ФАОЛИЯТИ АКС ЭТИЛИШИ.....	87
61. Холиқова Нозима Нематиллоевна БАДИИЙ ТАРЖИМАДА МИЛЛИЙЛАШТИРИШ ВА УНИВЕРСАЛ РЕАЛИЯЛАРНИНГ ДЕТЕКТИВ АСАРДАГИ ВАЗИФАЛАРИ.....	94
62. Davlatova Mukhayyo Hasanovna THE EXPRESSION OF RESULTATIVE AND DEPICTIVE CONSTRUCTIONS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES.....	102
63. Sadriddinzoda Safiya Shaxobiddinovna THE RELEVANCE OF THE SEMANTIC FIELD "EVIL SPIRITS" IN MODERN LITERATURE.....	108

64. Башарова Лайла ВИДЫ ИЛЛЮСТРАЦИЙ И ТЕХНОЛОГИИ ИХ СОЗДАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВИЗУАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ.....	113
65. Нуриддинов Шахобиддин Бабаярович БИР ҲАЗАЛ МАТНИ ТАРИХИ ТЎҒРИСИДА.....	117
66. Сайдуллаева Сурайё Серажиддиновна ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРИДА НУТҚИЙ ЭТИКЕТЛАРНИНГ ГОЛОФРАСТИК ТИЗИМИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАРИ.....	123
67. Suvonova Nigorabonu Nizomiddinovna, Islamova Ozoda G'ulom qizi LEKSIK VA FRAZEOLOGIK ANTONIMIYA HODISASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (fransuz tili materialida).....	128
68. Гули Тоирова Ибрагимовна ТИЛ КОРПУСИЛАРИ ВА МИЛЛИЙ КОРПУСНИ ЯРАТИШ ХУСУСИДА.....	135
69. Джумабаева Жамила Шариповна, Ташпулатова Ширина Зиёвуддин кизи ИНГЛИЗ ТИЛИДАГИ ҲОЛАТ ФЕЪЛЛАРИДА СЕМАНТИК ДАРАЖАЛАНИШ.....	142
70. Xoliqova Laylo Faxriddinovna FILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHLARIDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA MAZMUNLI VA TIZIMLI LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISH STRATEGIYALARI.....	148
71. Sadikova B. M. ITALYAN PAREMIOLOGIYASINI LINGVISTIK JIHATDAN O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	153
72. Эгамназаров Қобил Абдуназарович СУБСТАНЦИАЛ ВА КВАЛИФИКАТИВ ИНДЕФИНИТ ТЕМПОРАЛ СИНТАКСЕМА ВАРИАНТЛАРИ.....	158
73. Suyunova Nasiba Bo`riqul qizi O'SMIRLAR NUTQINING BIXEVIORLINGVISTIK VA ETNOSOTSIOLINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....	164
74. Ходжаева Д.И. O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA TERMINOLOGIYA:RIVOJLANISHI, BOYISH VA XUSUSIYATLARI.....	171
75. Ким Татьяна Сергеевна АНТОНИМИЧНЫЕ ЕДИНИЦЫ В ЭССЕ ЛИ О РЕНА «СОПЕРНИК».....	177
76. Усманова Мохира Кенжаевна СОДДА ТУБ СЎЗ МОРФОНОЛОГИК ТАРКИБИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ.....	182
77. Arustamyan Yana Yuryevna BADIY TARJIMADA LINGVOMADANIY TUSHUNCHANING INDIVIDUAL MUALLIF IDROKI PRIZMASI ORQALI TALQIN QILISH.....	188
78. Hamroyeva Maftuna Rasulovna BADIY ASAR MATNIDA ANTROPONIMLARNING O'RNI (Normurod Norqobilov va Tohir Malik ijodi misolida.).....	197
79. Буранова Мадина Уктамовна СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ ЧТЕНИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗАХ.....	204

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

Hamroyeva Maftuna Rasulovna
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi

BADIIY ASAR MATNIDA ANTROPONIMLARNING O'RNI (Normurod Norqobilov va Tohir Malik ijodi misolida.)

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2021-4-78>

ANNOTATSIYA

O'zbek tili bugungi kunda o'zbek millatining fikr almashuv quroli sifatida katta ijtimoiy vazifa ado etmoqda. Bu millat vakillarining ijtimoiy aloqasini to'liq ta'minlashga xizmat qilmoqda. O'zbek tilshunosligida antroponimlar bo'yicha bir qator ilmiy ishlar qilinganiga qaramay, bu sohada yechilmagan masalalar talaygina. Shuningdek, o'zbek tilining bugungi taraqqiyotiga tilshunos olimlarimiz, yozuvchilarimiz, shoirlarimizning qo'shgan hissalarini beqiyos. Ularning katta mehnatlari tufayli o'zbek tilining ko'pchilik sohalarida qat'iy normalar belgilanadi, til birliklarining aloqa jarayonidagi lisoniy namunalari tafsiya etiladi.

O'zbek tilida O'zbekistonda yashovchi xalqlarning tarixini, bugungi fidokorona mehnatini ulug'lovchi yuksak saviyadagi badiiy asarlar yaratilgan va yaratilmoqda. Jumladan, mustaqillik davri o'zbek adabiyotida o'z o'rniga ega bo'lgan ijodkorlarning asarlari matnida uchrovchi onomastik birliklarini o'rganish shular jumlasidandir. Bu borada badiiy asar matnidagi antroponimlarning leksik-semantik va uslubiy xususiyatlarini tadqiq qilish ahamiyatlidir. Ushbu maqolada esa badiiy asar matnida antroponimlarning o'ziga xos xususiyatlari, badiiy asarda tutgan o'zni haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, ijodkorlar hikoyalarida antroponimlarning berilishi misollar vositasida ochib berilgan.

Kalit so'zlar: antroponimlar, badiiylik, badiiy asar, kishi nomlari, uslubiyat, badiiy uslub, adabiy til, badiiy til, borliq, familiya, taxallus.

Hamroyeva Maftuna Rasulovna
teacher of Bukhara State University

THE PLACE OF ANTHROPONYMS IN THE TEXT OF ART (Normurod Norqobilov and Tahir Malik's case.)

ANNOTATION

Today, the Uzbek language Uzbek national exchange as a means of social mission to fulfill. This nation of representatives of social communication, full maintenance service. Linguistics anthroponyms on a number of scientific studies have been charged in this area, however, a lot of issues. In addition, the development of the Uzbek tilining today, linguists, scientists, writers, poets invaluable contribution. Because of their great work in the Uzbek language to display most of the areas of qat'iy established norms, language, units of the linguistic samples of the recommended procedures.

The nature of the history of the peoples living in Uzbekistan in the Uzbek language, the holy work of a high level of works of art designed and created. In particular, the period of independence, instead of literary works with text frequent onomastik units and others. In this regard, it is important to study the lexical-semantic and methodological features of anthroponyms in the text of a work of art. This article is the text of the work of art anthroponyms unique features works of art, think about the role. As well as short stories, creative antroponimlarning be disclosed by means of examples.

Key words : anthroponyms, artistic, literary work, the names of the people, methodology, style, language, the language of art, nature, name, nickname.

Hamroyeva Maftuna Rasulovna

преподаватель Бухарского государственного университета

МЕСТО ИЗ АНТРОПОНИМОВ В ТЕКСТ АРТ (Normurod Norqobilov и Тахир Малик случай.)

АННОТАЦИЯ

Сегодня узбекский язык Узбекский национальный обмен как средство социальной миссии выполнить. Это нация представителей социального общения, полного сервисного обслуживания. Лингвистика антропонимы на в ряде научных исследований, которые были заряжена в этой области, однако, много вопросов. Кроме того, в развитие узбекского искусства сегодня не оценим вклад лингвистов, ученых, писателей, поэтов. В связи с их большой работой на узбекском языке для отображения большинства областей установлены нормы, язык, единицы лингвистических образцов, рекомендуемые процедуры.

Характер истории народов, проживающие в Узбекистане на узбекском языке, святой работу высокого уровня произведений искусства разработана и создана. В частности, период независимости, а не из литературных произведений с текстом частых onomastik единиц и других. В этой связи, это важно, чтобы изучить на лексико-семантические и методологические особенности антропонимов в тексте работы искусства. Эта статья является текстом на работе искусства антропонимы уникальных особенностей работы искусства, думать о в роли. Так же как и короткие истории, творческий antroponimlarning быть раскрыт с помощью примеров.

Ключевые слова: антропонимлар, художественное, литературное произведение, имена народов, методология, стиль, язык, язык искусства, природа, имя, прозвище.

Har bir ijodkorning o`ziga xos yo`li, tili bo`ladiki, u umumxalq tili qonuniyatlarga asoslanadi. Har bir yozuvchi, shoir umumxalq tilidagi ifodalash vositalaridan o`zicha foydalanadi. Yozuvchi umumxalq tilining boy imkoniyatlaridan foydalanib, adabiy tilni boyitadi, mukammallashtiradi. Yozuvchining bu imkoniyatlardan qanday foydalanganligini o`rganish tildagi asosiy vazifalardan biridir.

Lekin, shunday bo`lishiga qaramay, tanqidchilar yoki o`qituvchilar biror bir asarni tahlil qilar ekanlar, asardagi qahramonlarni salbiy yoki ijobiy obrazlarga bo`lib, ularning har birini xarakterlash bilan cheklanadilar, asarning tili, bu tilning mazmunga munosabati, voqea-hodisalarni tasvirlashda qanday badiiy til vositalardan foydalanish, yozuvchining bu sohadagi yutuq va kamchiliklari e`tibordan chetda qoladi. Shu nuqtayi nazardan, badiiy asar matnidagi onomastik birliklarni tahlil qilish ahamiyatlidir. Mana shunday birliklardan biri antroponimlar, ya`ni kishi nomlarining qo`llanilishi milliylik nuqtayi nazaridan quyidagicha tahlilga tortildi.

Normurod Norqobilovning "Olim o`g`il" hikoyasini tahlil qilish jarayonida uning antroponimlarni qo`llashdagi uslubi boshqa ijodkorlardagi yo`nalishdan tubdan farq qilishining guvohi bo`ldik. Tohir Malik va N. Norqobilov asarlarining tilida antroponimlarni qo`llashda bir-biridan farqlanuvchi o`ziga xoslikni ko`rishimiz mumkin. Bu har bir ijodkorning o`ziga xos yo`nalishi ekanligini barchamiz to`g`ri baholashimiz kerak. Yuqorida nomi tilga olingan hikoyasida Normurod Norqobilov o`n sakkizta antroponimni qo`llagan. Ijodkor asardagi barcha qahramonlarni ismlar bilan tilga olgan, ammo asarning bosh qahramonini ism bilan emas, erishgan haqiqiy olimligi

orqali olim o`g`il deya atagan. Asarning hayotiyliigi ham shunda. Haqiqiy, chin ilm sohibiga nom kerak emas, unga ilm kerak xolos. Buni asardagi quyidagi parchadan ham bilishimiz mumkin:

“Shovqinni eshitib, o`g`il sekin boshini ko`tardi. Ko`zi devor ortida harakatlanayotgan somon g`aramiga tusharkan, olgan bilimi bu dargohda sariq chaqalik qimmatga ega emasligini favqulodda anglab yetganday, asta yulqinib darvoza tomon yurdi.”

Olim o`g`ilning otasining ismi Shayman. Bu ism E.Begmatovning “O`zbek ismlari” kitobida quyidagicha izohlangan: arabcha, din sardori degan ma`noni bildiradi. Bu ism aslida Shayx Muhammad ismining qisqargani, bizningcha esa, buzilgan shakli. U asarda sardorlarga xos viqor bilan tasvirlangan: “O`g`lini ko`rgach, odatiga xos jiddiy tarzda kampiriga im qoqdi.” “Hamisha o`g`li kelib ko`rishmoqqa qo`l cho`zgandan keyingina o`rnidan turib, bag`riga bosardi uni. Ortiqcha hayajon-u yalab yulqashni yomon ko`radi u.”

Hikoyada Shayman cholning bir qancha ulfatlarining tasviriga e`tibor beradigan bo`lsak, ba`zan ko`rinish tasviri, ba`zan esa gap-so`zlari bilan o`z nomi bilan uyg`unlik kasb eta olgan. Mana shunday epizodlardan biri – O`roq chol.

Bilamizki, O`roq ismi o`zbekcha ismlar sirasiga kiradi. Bu ism ekin o`rog`i paytida tug`ilgan bola yoki o`roqdek o`tkir, keskin, uzoq umrli bo`lsin yoxud baxtiyor, shodon bola ma`nolarini ifodalaydi.

Bizning fikrimizcha, adib bu qahramonning ismining ma`nosidan kelib chiqib emas, shakl mutanosibliigi uchun tanlagan: “Ammo shu payt O`roq chol gapirib qoldi. - Ulingiz olim bo`pti deb eshitdik, - dedi qurtdek boshini u tomon burib. – Qanday chikin olim bo`pti, a, Shaymanvoy. ”

Bundan tashqari hikoyadagi hayotiylikka yana bir misol tariqasida Sala cho`tir epizodining nomini sharhlashimiz mumkin. Bu antroponim arabcha, maqtov, olqish, shukrona, salavot degan ma`noni bildiradi. Bu ism aslida Salovat shaklida bo`ladi. Ammo hikoyada xalqchilik va tabiiylikni ta`minlash uchun u Sala shaklida qo`llangan. U barcha o`rinlarda Sala cho`tir deb tilga olinadi. Shundan bilishimiz mumkinki, uning yuzi cho`tir. U ismi jismiga munosib bo`lmagan epizod, shuning uchun uni hamma Sala cho`tir deb ataydi: “Baytalday tirsillagan narsa, Sala cho`tirni pisand qilarmidi.”

Asardagi mana shu kabi ismi emas, laqabi ma`lum bir uslubiy vazifa bajaruvchi epizodlar hikoyaning xalqona tilda yozilganligini, undagi milliylikni ko`rsatishda yordam beruvchi bir vosita ekanligini yaqqol isbot qiladi:

“Hafta-o`n kun shu sozda qimirlasa, bu yoqdan Vali guppi ozgina himmat qilsa, yetib qolar shu bilan.”

“- Shaymanvoy chatoq, -dedi xari chetida ilinib o`tirgan Olim pakana. Shayman chol uning pachoq jussasiga boqarkan, O`roq cholni haq deb bildi.” “Olim pakana kichik jussasini bejo tebratib, qarshi gap qilmoqchi edi, Quadrat chol vaqtida oraga suqildi.”

“- Xuddi otasining o`zi-ya. Soli o`pkayam shunaqa hovliqma edi. O`pkaligi tufayli otdan yiqilib o`ldi-da.”

“Ko`cha boshida ikki qop somon yuklangan eshagini oldiga solib kelayotgan Haydar ko`sa ko`rindi.”

“- Shayman cholning uli olim bo`pti, olim degani pulning isiga yotolmaydigan xalq bo`ladi, shundayakan, chol qalindan qizg`anmasin deb, ertalab ukasi Salom ko`sadan aytirib yuboribdi.”

“Ana shu Qobul shapka hech qayerda o`qimagan, lekin tayog`ini bir silkitsa, hovlisiga somoniyam, xashagiyam tushib turibdi. ”

“Otasi Uzoq guppi somon tashvishi neligini bilmaydi.”

”O`qishga kelsak, anovu Eshqul cho`loqning bolasiyam o`qigan-da. ”

Bu epizodlarda antroponimik birliklarning qo`llanilishi o`ziga xos uslubiy vazifa bajaradi, ya`ni qahramon kamchiligini ko`rsatish, xarakterini ochish, jamiyatdagi o`rnini bildirish, xalqona ruh baxsh etish kabilar.

Hikoyadagi boshqa epizodlarning nomlari ham asarning xalqona, milliy ruhda yozilganligini, ulardan o`rinli foydalanish esa asarda ifodalilik va ta`sirchanlikni ta`minlashga xizmat qiladi. Masalan, yozuvchi hikoyasidagi quyidagi antroponimlardan foydalanish fikrimiz isboti sanaladi:

Sadir – arabcha, baland martabali, mansabdor boshliq, diniy rahnamo degani. Diniy rahnamo kishi, avvalambor, birovga ozor bermaydigan, samimiy kishi bo`lishi lozim. Xuddi mana shu xususiyat bu epizodda namoyon bo`lgan, yozuvchi bu jihatni ko`rsatishga alohida e`tibor bergan:

“...bir chekkada musichaday beozorgina o`tirgan Sadir chol...”

Qodir – arabcha, qudratli, kuchli, barcha narsaga layoqatli. Bu nom Allohning sifatlaridan biridir. Hikoyadagi bu obrazning ovozi xuddi shu xususiyatlarni kuzatishimiz mumkin:

“-Ana eshitdingizmi? – Qodir cholning ovozi davra uzra qalqigan umumxitobni bosib tushdi.”

Demak, inson ismidagi ma`no-mazmun uning faqat tashqi ko`rinishidagina emas, qaysidir bir muayyan jihatida ham namoyon bo`lishi mumkin ekan. Badiiy asarda yozuvchi mana shu kabi fikr-mulohazalarni ham inobatga olgan holda o`z qahramonlarini nomlaydi. Va bunda antroponimlar ham asar tilini o`rganishda ma`lum bir vazifa bajarishi mumkinligiga ishora qiladi. Hikoya tili tahliliga antroponimik soha jihatidan yondashadigan bo`lsak, asar chin ma`noda milliy ruhdaligi, sodda va tushunarliqligi, tasviriylikka egaligi, xalqchilligi bilan istiqloq davri hikoyalari ichida munosib o`z o`rniga ega asar deyishimiz mumkin, alabatta.

Ijodkorning “Ayriqliq quvonchi” hikoyasidagi antroponimlarning qo`llanilishiga to`xtaladigan bo`lsak, bu hikoyada obrazlarni nomlashda Norboy, Bozor, Oysanam, Muso kabi nomlardan foydalanilgan. Shulardan Norboy antroponimiga E.Begmatovning “O`zbek ismlari” kitobida shunday izoh beriladi:

“Badanida qizil xoli yoki qizillik belgisi bilan tug`ilgan bola yoxud (bir o`rkachli tuyadek) kuchli, qudratli.” Shakllari: Norbek, Norboy, Norjon, Norxon. Bizningcha, bu ism o`zidagi kuchli, qudratli sifatlarini obraz orqali ko`rsata olgan. Buni quyidagi o`rinlarda ko`rishimiz mumkin:

“Unga qiyin, tengqurlari yo`q, boyo`g`liday bo`zrayib bir o`zi qoldi.”

Demak, Norboy chol tengqurlariga nisbatan ko`p umr ko`radi. Ma`lumki, hayotda jismonan va ruhan kuchli insonlarga uzoq umr ko`radi. Ijodkor obrazning bu chizgilariga antroponim orqali ishora qilyapti.

Ma`lumki, o`zbek xalqi azal-azaldan bolajon xalq. Allohdan rizq-nasiba qatorida farzandlar va ularning sog`liqlarini so`raydi. Shunday ekan, Norboy chol ham Allohdan farzand so`raydi va uning ismini Bozor deb qo`yadi. Bu ism fors-tojikcha, bozor kuni tug`ilgan bola yoki uyimiz bozor kabi bolalarga to`lsin degani. Demak, bu obrazni nomlash orqali o`zbek xalqi mentaletiga xos jihatlar va milliylik ko`rsatib berilgan deyishimiz mumkin. Bundan tashqari, bozordagi o`z ishining usta kishilari deganimizda ko`z oldimizda raqobatlariga chidamli, kuch-qudratli, chaqqon va o`z ishiga puxta, yuz-ko`zida jiddiylik aks etgan insonlar gavdalanadi. Bu qahramon ham tashqi ko`rinish jihatidan mana shunday tasvirlanadi:

“Ba`zida do`nglikka to`rsillab-qursillab Bozor tog`asi chiqib keladi.”

“Nega deganda, Bozor tog`asi jahldor odam.”

“Ota faqat menga kerakmi, a? – deya baqiradi qo`llarini paxsa qilib. – Ana, qiziyam qarasin, yasanib-tusanib, to`yma-to`y yurguncha! Axir bir yangang qay biriga bo`sin, ro`zg`orga qarasinmi, yo... Qiynalib ketdi-ku u sho`rlik!”

Norboy cholning ikkinchi farzandi Muso. Bu ism yahudiylar payg`ambar Masih nomidan olingan bo`lib, ma`nosi turlicha izohlanadi:

- 1) qadimiy misrcha: bola, chaqaloq;
- 2) qadimgi yahudiycha: suvdan tortib chiqarib olinga;
- 3) arabcha: ustara, poki.

Shakllari: Musobek, Musoboy, Musojon, Musoxon. Asarda bu ism Muso shaklida, qo`llanilgan. Ma`lumki, payg`ambarlarga xos xususiyat bu ularning kamtarligi, soddaligi, xullas, ijobiy xislatlarga egaligidadir. Ota-ona esa farzandining shu kabi mo`tabar zotlarning nomlarini qo`yadi. Asar qahramoni ham xuddi shunday fazilatlariga ega shaxs sifatida tasvirlanadi: “Muso avvalgidan ko`ra serqatnov, gohida o`zidek kamsuqum, xushro`ygina ayoli bilan keladi.” “Muso sodda, mehri tovlanib pochhasining yelkasidan quchdi. Bu g`idi-bidilarning bir chetida aslida pochhasi turganini xayoliga ham keltirmaydi. Yomonqul tabiatan pismiqlik odam.”

Hikoyadagi Norboy cholning qizi Oysanam, antroponimning izohiga to`xtaladigan bo`lsak, bu nom o`zbekcha-arabcha ismlar turkumiga mansub bo`lib, oydek go`zal, zebo qiz degan ma`nolarni

bildiradi. Ijodkorning bu qahramoni ismi jismi monand bo'lmagan personajlardan biri sifatida tasvirlangan. Bu holatni asardagi quyidagi o'rinlar bilan isbotlashimiz mumkin: “- Qarasin, beliga tosh tegmagan o'sha Oysanam semiz... Enasi so'zga chechan ayol, gap deganlarini tandir boshidagi o'tinday qalashtirib tashlaydi.” “Uning qarshisida ammasining tajangtob qiyofasi namoyon bo'ladi.”

Ammo shu bilan birga antroponim ma'nosi personajdagi boshqa jihatlarda namoyon bo'lganligini ham ko'rishimiz mumkin: “Shu qiz tug'ilganida amma sifatida qanchalik quvonmagandi u. Tuyg'ulari marvarid yanglig'go'zal va serjilo edi.” Hayotda ba'zan ism ma'nosi xarakterda, tashqi ko'rinishda, kiyinishda yoxud so'zlashda namoyon bo'luvchi holatlarni ham uchratishimiz mumkin. Yuqoridagi obrazda ham fikrlarimiz o'z isbotini topgan, albatta.

Hikoyada tilga olingan Yomonqul ismi E.Begmatovning “O'zbek ismlari” kitobida quyidagicha izohlanadi: Yomonqul (o'zbekcha) - chaqaloqni yomon ko'zlardan asrash uchun unga ko'z tegmasin deb shunday ism beriladi. Ammo asarda bu antroponim qahramonida o'zidagi yomon sifatini ko'rsatgandek, nazarimizda.

“Musso sodda, mehri tovlanib pochchasining yelkasidan quchadi. Bu g'idi-bidilarning bir chetida aslida pochchasi turganini xayoliga ham keltirmaydi. Yomonqul tabiatan pismi q odam.”

Demak, hayotda ba'zi yaxshi niyat bilan qo'yilgan ismlar kishi taqdiriga o'zining boshqa jihatlari, ma'nolari bilan ham ta'sir qilishi mumkin ekan. Bu kabi ismlarga quyidagi ismlarni ham misol qilishimiz mumkin: Ergash ismli bola ota-onasi xohlaganidek yaxshilarga emas, yomonlarga ergashishi yoxud Yo'ldosh ismli bolaning og'a-inilariga emas, yomon do'stlariga yo'ldosh bo'lishi kabilar.

Bulardan tashqari, hikoyada Sodiq, Mamarayim kabi epizodik obrazlarni ham ko'rishimiz mumkin. Bu antroponimlarning izohi quyidagicha:

Sodiq arabcha, sadoqatli, rostgo'y, chin do'st degan ma'nolarni ifodalaydi.

Mamarayim ismi esa aslida Muhammadrahim bo'lib, rahmdil, mehribon, muruvvatli degan ma'noni bildiradi.

Fikrimizcha, ijodkor xalqchil ifodani asarda ko'rsatib berish uchun ham antroponimning jamiyatda qo'llanilishidan kelib chiqib ismni shu shaklda qo'llagan. Ammo, bizning nazdimizda, xalq tomonidan ismlarni bu shaklda qo'llash ularning qisqarib, o'z mohiyatini yo'qotishiga sabab bo'luvchi, o'zbek ismlari fondiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biri sanaladi.

Hikoyanavis Normurod Norqobilovning insoniyat uchun sadoqatli do'st bo'lmish it haqidagi hikoyasida qo'llanilgan antroponimlar tahlili haqida fikr yuritadigan bo'lsak, unda Karim, Sodiq, Rasul, Xidir kabi ismlar qo'llanilgan.

Karim arabcha, karamli, saxiy, saxovat degan ma'noni bildiradi. Asarda bu obraz quyidagicha tasvirlanadi: “Qishda bir chaksa qorni birovga ravo ko'rmaydigan shunday bir odam qo'y va'da qilyaptimi, demak, bu kuchukda bir gap bor.” Biz hayotda ba'zan ismiga nomunosib kishilarni ham uchratishimiz mumkin. Ana shunday kishilar tasvirini berish orqali ijodkor obraz va uning ismi o'rtasidagi ziddiyatni ko'rsatib bergan. Bu kabi holatlardan asarda hayotiylik unsurlarini ko'rsatish uchun foydalaniladi.

Asarda bosh obrazlar itlar bo'lganligi bois boshqa epizodik obrazlarning ismlaridan shunchaki nomlash uchun foydalanilgan degan xulosaga kelindi. Bu obrazlar hikoyada faqat bir necha o'rindagina tilga olingan xolos: “Gohida shu ish ustida uy egasining o'rtancha o'g'li Rasul kelib qoladi.” Rasul ismi arabcha bo'lib, Alloh tomonidan yuborilgan, Allohning elchisi degan ma'noni bildiradi.

Mana shunday epizodlardan biri Xidir: “Otmagan taqdirdayam baribir Xidir xira otib ketadi.” Bu antroponimning ma'nosi esa E.Begmatovning “O'zbek ismlari” kitobida quyidagicha izohlanadi: Xidir arabcha so'z bo'lib, aynan ma'nosi yashil rangli deyiladi. Shuningdek, bu antroponim pokiza, pardali (niqobli) ma'nolarini ham bildiradi.

Tohir Tohir Malik hikoyalarida antroponimlarni qo'llashda o'ziga xos uslubni yaratgan. Ijodkor hikoyalarida bosh obrazlarni nomlagan, ammo epizodik obrazlarni nomlamagan. Balki bu bilan ijodkor kitobxon fikrini asosiy masalaga qaratishi kerak demoqchi bo'lgandir. Yozuvchi hikoyalaridagi antroponimlar tahliliga to'xtaladigan bo'lsak, u Erkin nomli hikoyasida o'n uchta

obrazdan to`rttasinagina ismlar bilan keltirgan. Hikoya bosh qahramoni nohaq ayblovlar qurboni o`smir Erkin, bu ism ma`nosiga nazar tashlaydigan bo`lsak:

Erkin – o`zbekcha, hur, ozod bola.

Erkin qamoqxona mahbusiga aylanib ulgurmasidanoq jon taslim qiladi. U ”xalq dushmani” degan nohaq ayblovdan, qaramlik iskanjasidan ozodlikni afzal ko`radi. U tirik holda hurlikka erisholmasligini anglagach, bu dunyoni tark etib, erkinlikka erishishni tanlaydi. Demak, u ismiga monand erkin bo`lib qoladi. Va har qanday sharoitda ham ozodlikni muhim deb hisoblaydi. Ijodkor bu obrazga shunchaki nom bermagan, u orqali ozodlik, mustaqillik, erkinlik tuyg`ulari barcha narsadan hattoki qamoqdagi hayotdan ham ustun ekanligi yoritgan:

“Shunda bizning oldimizga hur qush bo`lib uchib kelasan. Bo`laqol, kutyapmiz seni...” “Ko`z oldidagi daryoda qon mavj urdi. Mavjlar ustida qamoqxona, qamoqxona ichida Erkin chayqaldi. Chayqala-chayqala hushidan ketdi. U akasi aytganday yengil uchdi. Ucha-ucha dadasi tomon yo`l oldi...” “U o`zini yengil his qilar, qushday yengil uchardi...”

Uni nohaq ayblab qamoqqa tiqqan obraz Javlon. Bu ismning izohi E.Begmatovning “O`zbek ismlari” kitobida quyidagicha keltirilgan:

Javlon - arabcha, chiroyli va shahdam qadamlar tashlovchi, harakatchan, chaqqon.

Javlon salbiy xarakterdagi obraz, lekin u ismi jismiga monand harakatchan va chaqqon, shu darajada chaqqonki, hali aybi bo`yniga qo`yilmagan yigitchaga hukm ham chiqarishga tayyor. Uning tashqi ko`rinishi, o`zini tutishi ham ismiga munosib edi:

“Javlon hatto etigining changini ham qoqmay uyga kirib keldi. Avval namatni, so`ng to`shalgan ko`rpachalarni bosib o`tib, tokchaga yaqinlashdi...”

“Onasi yana javob topolmay qoldi. Savollariga javob bo`lmagach, Javlon ovozi balandlatib so`radi...”

Yozuvchi Erkinning otasini Mirabbosov nomi bilan tilga oladi. Uning ism bilan emas, familiya bilan atalishi ham ma`lum vazifa bajargan, ya`ni uning amal kishisi ekanligiga ishora. Bunga ijodkor hikoya so`ngida ishora qiladi:

“Javlon Jabborov unsurlar to`dasi bilan yashirin til bog`laganini bo`yniga oldi. Aybini qon bilan yuvishga ont ichdi. Hay`at uning qasamini inobatga olib, bolsheviklar safida bir yillik sinov muddati bilan qoldirdi. Majlis raisi Mirabbosov...1919-yil.”

Mirabbosovning do`sti Nozimxo`ja asarda faqatgina bir o`rinda tilga olingan. Ammo, nazarimizda, u ahamiyatga molik shaxs bo`lganligi uchun ham adib uni ism bilan qo`llagan. Masalan: “- Kechqurun Nozimxo`ja akangizni ham olib ketishibdi, - dedi u sarosima bilan. – Bittadan terishyapti. Siz hoziroq uyingizga boring. Dadangizning kitoblarini, kundalliklarini, maktublarini, xullas, yozilgan qog`oz zoti borki, berkiting. Julqunboy bilan Cho`lponning kitoblari zinhor yuzada qolmasin. Ehtiyot bo`ling, bolam, bora qoling...”

Demak, yozuvchi tomonidan bu obrazga ham ilm-ma`rifatli, jamiyat uchun kerakli shaxs sifatida qaralgan,

Hikoyada shulardan boshqa barcha qahramonlar ularning jamiyatdagi o`rnini ifodalovchi shakllar, ya`ni shaxs otlari bilan ifodalangan:

“- Nimaga, muallim, -deb e`tiroz bildirdi Erkin, -dadam... yo`qlar-ku? Shunda ham kelishadimi bizlarnikiga?”

“- Onasi esa hamon yig`lamsirab maktublarni, hujjatlarni to`plardi.”

“Erkinning buvisi chiqib, ”Bolam bolshevik bo`lgan edi, to`g`ri, lekin ota-bobolariday yotaversin...”

“Ona nima qilarini bilmay turganida, katta eshik ochilib, bir askar ko`rindi.”

“Kampir qizini bag`riga bosib, ho`ng-ho`ng yig`ladi.”

“Akasi uyda ekan. Uni sal cho`chibroq qarshi oldi... O`zlari boradilar, - dedi akasi.”

“Akasi ko`rinmay qoldi. Erkin ko`zlarini yumdi. ”

“Beliga enli kamar bog`lagan soqchi yigitchaning jimib qolganidan xavotirlanib, eshik tuynugini ochib qaradi. ”

Demak, adib Normurod Norqobilov hikoyalarida antroponimlardan nafaqat obrazning xarakter-xususiyatini ochib berish uchun, balki shunchaki uni nomlash uchun ham foydalangan ekan.

Tohir Malik hikoyalari orqali aytishimiz mumkinki, asarda antroponimlar shaxs va jamiyat munosabatlarini ko'rsatuvchi detal bo'la olishi mumkin. Ulardan o'rinli foydalanish asar tilini jonli xalq tili bilan yaqinlashtiradi, ularni milliylikni ko'rsatuvchi qurol sifatida baholashimiz mumkin. Antroponimlar badiiy asar matnida o'z o'rniga ega bo'lgan tilshunoslik birligi bo'lib, ulardan foydalanishda adib, albatta, o'ziga xos maqsadni ko'zlar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бегматов Э. Ўзбек исмлари. 2-нашри. – Тошкент:«O`zME», 2007. 604 б.
2. Бегматов Э.А. Номлар ва одамлар. – Тошкент: Фан, 1966. – Б. 12;
3. Бегматов Э., Улуқов Н. Ўзбек ономастикаси (Библиографик кўрсаткич). – Наманган, 2008. – Б. 134-145.
4. Бегматов Э., Хусанов Н., Ёқубов Ш., Боқиев Б. Ўзбек тарихий номшунослигининг долзарб муаммолари. Ўзбек тили ва адабиёти. 1992, 5/6, 21-27-б.
5. Рашидова М. Лақабларнинг услубий-функционал хусусияти ҳақида. Тил ва адабиёт таълими, 2009, 4. 31-33-бет.
6. Норқобилов. Н Бўрон қўпган кун. Т.:Шарқ 2007. Б. 34-85.
7. Тоҳир Малик. “Падаркуш”. Т.: 2014. Б. 13-45.
8. Tohir Malik. Voy, onajonim. – Т.: “Yangi asr avlodi”, 2018. 66-b.
9. Hamroyeva R.M. “The literary of anthroponyms” ISSN (Online): 2455-7838 SJIF Impact Factor : 7.001 Research & Development Volume: 5, Issue:10, October 2020. EPRA International Journal of (IJRD) Monthly Peer Reviewed & Indexed International Online Journal ISI I.F. Value : 1.241 Indexed By: DOI : 10.36713/epra2016
10. Hamroyeva R.M. USE OF ANTHROPONYMS IN TAHIR MALIK’S STORIES. Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol. 27, No. 1, 2021P-ISSN: 2204-1990; E-ISSN: 1323-6903
11. Hamroyeva R. M. “Antroponimlarning badiiyati”, “Ilm sarchashmalari”, 2020
12. Hamroyeva R. M. Application of Anthroponymic Units in the Works of Tahir Malik (On The Example of the Story "Devona") //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 8.